Татарстан Республикасы
Апас муниципаль районы
Азбаба урта гомуми белем бирү мәктәбе

<u>8нче сыйныфта</u>

<u>Татар теле дәресе</u>

Дәреснең темасы:

“Синтетик иярчен җөмләләр янында тыныш билгеләре”

Дәреснең максаты:

Белем бирү максаты **: синтетик иярченле кушма җөмләләр турындагы белемнәрен тирәнәйтү,бу төр җөмләләрдә тыныш билгеләрен дөрес кую күнекмәсе бирү.**

Үстерү максаты**: укучыларның чагыштыру, анализ ясый белү,кагыйдәләр формалаштыра һәм дәлилли белү күнекмәләрен үстерү,синтетик иярченле кушма җөмләләрдә тиешле тыныш билгеләрен куя белү, укучыларның бәйләнешле сөйләм телен үстерү.**

Тәрбия максаты**: газиз аналарга мәхәббәт,игътибарлы мөнәсәбәт,шәфкатьлелек,хөрмәт,горурлану хисе тәрбияләү.**

ТЕСТ

1.Үзара ияртү юлы белән бәйләнгән җөмләләрдән торган кушма җөмлә ничек атала?

а)тезмә кушма җөмлә;

ә)иярченле кушма җөмлә;

б)теркәгечле тезмә кушма җөмлә.

2.Иярченле кушма җөмләләр төзелеше ягыннан түбәндәге төрләргә бүленәләр:

а)аналитик һәм синтетик иярченле кушма җөмләләр;

ә)иярчен ия,хәбәр,аергыч,тәмамлык,хәл җөмләләр;

б)бары тик синтетик кына була.

3. Иярченле кушма җөмләләр мәгънәләре буенча түбәндәге төрләргә бүленәләр:

а)иярчен ия һәм иярчен хәбәр;

ә)аналитик һәм синтетик;

б)иярчен ия,хәбәр,тәмамлык,аергыч,хәл,аныклагыч.

4. Синтетик иярченле кушма җөмләләрдә компонентларны бәйләүче чаралар:

а)иярчен җөмләнең хәбәре составында торалар;
ә)иярчен җөмләнең хәбәре составында тормыйлар;
б) баш җөмләдә киләләр.

5. Синтетик иярчен җөмләләр кайсы телләргә хас:

а)татар теленә һәм рус теленә;
ә) төрки телләргә,шул исәптән татар теленә дә;
б) рус теленә.

6.Синтетик бәйләүче чараларга керми:

а)килеш кушымчалары,фигыль формалары;

ә) бәйлек һәм бәйлек сүзләр;

б) мөнәсәбәтле сүзләр;

в)янәшә тору.

7.”Ана җиргә яңа тормыш алып килгәнгә,кешелек утын сүндермичә,буыннарны буыннарга тоташтырганга,без аналарга мәхәббәтле,игътибарлы,ихтирамлы булырга тиешбез”җөмләсенә кайсы схема туры килә:

а)(...-гәнгә),(...-ганга),[ ].

ә)(...-ганга),[ ].

б)(...-гәнгә),(...-мичә),(...-ганга),[ ].

ТИКШЕР!!!

ДӨРЕС ҖАВАПЛАР:

1-ә)

2-а)

3-б)

4-а)

5-ә)

6-б)

7-ә)

Хатасыз эшкә-”5”ле

1 хатага-”4”ле

2-3 хатага-”3”ле билгесе куела.

Ташлама,Әнкәй,ташлама
Мине изге доганнан.
Ташласаң изге доганнан,
Мин бәхетле булалмам.

МӘКАЛЬЛӘР:

1)Ана-шәфкать диңгезе.

2)Ана- кояш җылысы.

3)Ата-анага ни күрсәтсәң,үзең дә шуны күрерсең.

4)Ана күңеле балада,

Бала күңеле далада.

5)Туган ана-бер,

Туган ил-бер.

6)Ана назын тоеп яшәү-зур бәхет ул.

Җөмлә:

1.*Изге доганнан ташласаң,*мин бәхетле булалмам.

КАГЫЙДӘ:

Үзе бәйләнгән сүздән ерак торган синтетик иярчен җөмлә баш җөмләдән өтер белән аерыла.

Җөмлә:

<u>Мин тәрәзәләрне *саф һава керсен өчен* ачтым.</u>

КАГЫЙДӘ:

Үзе ияргән сүз белән янәшә торган синтетик иярчен җөмлә баш җөмләдән бернинди билге белән дә аерылмый.

Җөмлә:

Өеңә барсам-эштән кайтмагансың,
Эшеңә барсам-әле син килмәгән.

КАГЫЙДӘ:

Әгәр дә иярчен шарт һәм кире җөмләләр баш җөмләдәге эш яки хәлгә контраст булган эшне белдереп килсәләр,баш җөмләдән сызык белән аерылалар .

Схема-нәтиҗә

а)Өтер куела:

(...-куш.),[...б.сүз].

(...-дип),[...б.сүз].

ә)Тыныш билгесе куелмый:

(   )[б.сүз ...].

б)Сызык куела(каршы тору):

(с.и.шарт,кире ж.)-[ ].

Бирем: Җөмләләрне тикшерергә һәм тыныш билгесе куелышын аңлатырга.

1.Ата-аналарыгыз аяк өстендә торганда,сез утырып тормагыз.

2.Алар бәрәңгене әнисе ачуланмаслык кадәр генә алдылар.

3.Әти-әниегез утырып торган вакытыгызда килсәләр,ачык йөз белән торып каршылагыз!

4.Ата-аналарыгыз сезгә нәрсә бирсәләр дә,һәрвакыт риза булыгыз.

5.Бу начар өйнең эчендә икмәге юк ярлы бар.

6.Ата-аналарыгыз һәрвакыт сезнең өчен тырышканга күрә,сез дә аларның бу яхшылыкларын камил кылып кайтарыгыз.

Карточкалар белән эш.

1нче вариант.

Җөмләләрне тыныш билгесе куелмаслык итеп үзгәртеп язарга.

1)Төн караңгы булса да,бәрәңге арасындагы сукмак күренә иде.

2)Сезнең якта көн дә кояш чыга,
Алсу йөзең кебек елмаеп.

3)Илчеләр килеп җитәр-җитмәс,ишекләр ачылды.

2нче вариант.

Җөмләләрне тыныш билгесе куелырлык итеп үзгәртеп язарга.

1)Күңелләрем сине язгы сулар ургып аккан чакта юксына.

2)Әнием,сирәк язасың дип үпкәлисең.

3)Басудагы һәр эшне агроном кушканча эшлибез.

Схемалар буенча җөмләләр төзергә

1. (...-гач),[   ].

2. [...(...-га күрә)...].

3. (   ) [ ].

нәтиҗә:

а)Өтер куела:

(...-куш.),[...б.сүз].

(...-дип),[...б.сүз].

ә)Тыныш билгесе куелмый:

( )[б.сүз ...].

(с.и.урын ж.)[ ].

(с.и.аергыч ж.)[ ].

(с.и.тәм.ж.)[ ].

б)Сызык куела(каршы тору):

(с.и.шарт,кире ж.)-[ ]. 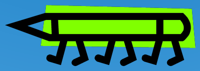

ӨЙ ЭШЕ

1.52нче биттәге кагыйдә,55нче биттәге сораулар.

2.Төрле ситуацияләр язылган карточкалар буенча синтетик иярченле кушма җөмләләр уйлап язарга (ситуацияләр: «Сиңа көтелмәгән бүләк тапшырдылар…», «Син көчле яңгырга эләктең…», «Сине староста итеп сайладылар…», «Син кызыклы китап укыдың…», «Син бүген бик бәхетле…»).

ДӘРЕС БЕТТЕ, ЧЫГАРГА МӨМКИН!!!